

Пена Любов Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76000, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел.: (0342)59-60-08, e-mail: liubov.pena@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7154-4617>

КУРС «УКРАЇНСЬКЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО: ІСТОРІЯ, СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ» У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

*Попри не надто сприятливі історичні обставини,
українську наукову термінологію розбудовано
чи не для всіх галузей сучасного знання.*

*Сьогодні вона повноцінно задовольняє практичні потреби суспільства й
розвивається так само стрімко, як і сама наука.*

Пилип Селігей

Анотація. Навчальна дисципліна «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи» відіграє важливу роль у підготовці майбутнього філолога, адже під час її вивчення студенти поглиблюють знання, здобуті в курсі сучасної української літературної мови, знайомляться з історією розвитку, сучасним станом, перспективами і проблемами українського термінознавства, удосконалюють свої вміння й навички оперувати фаховою термінологією у професійній діяльності.

У пропонованій статті розглянуто основні аспекти вивчення названого курсу.

Здобувачі освіти мають змогу простежити розвій термінології від її зародків до сьогодення, ознайомлюються зі внеском багатьох товариств та інституцій (Наукове Товариство імені Шевченка, Інститут української наукової мови та ін.) і окремих особистостей у справу становлення й розвитку української терміносистеми загалом та мовознавчої зокрема.

Велике значення в опануванні курсу має опрацювання першоджерел. Так, з метою виявлення й різногранного аналізу мовознавчої термінології студенти студіюють граматики та інші праці, у яких розглянуто різні аспекти української мови, таких авторів початку ХХ століття, як Степан Смаль-Стоцький і Теодор Гартнер, Василь Сімович, Євген Тимченко, Олекса Синявський, Олена Курило, Сергій Смерчинський та ін.

Під час вивчення теми, що стосується проблем сучасного термінознавства, рекомендуємо опрацювати сучасні термінознавчі розвідки, авторитетні термінологічні праці із журналів «Мовознавство» (Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАН України) та «Українська мова» (Інститут української мови НАН України), із вісників та збірників міжнародних наукових конференцій «Проблеми української термінології», з інших наукових видань.

Звертаємо увагу на культуру усного та писемного професійного мовлення: правопис, відмінювання, наголошування мовознавчих термінів, використання власне українських та запозичених термінолексем тощо.

Програма дисципліни передбачає також ознайомлення з деякими аспектами української термінографії як розділу мовознавства, зокрема з етапами розвитку словникарства, підходами до укладання термінологічних словників (романтичний, європейський, консервативний), основними термінологічними словниками в галузі мовознавства, електронними термінологічними виданнями.

У статті наведено деякі зразки завдань для успішного опанування вказаного навчального курсу.

Ключові слова: термін, номен, терміносистема, термінознавство, термінологія, номенклатура, термінографія, термінологічний словник, фахова підготовка студента-філолога.

Pena Liubov Ivanivna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Ukrainian Language Department of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 76000, Ivano-Frankivsk, St. Shevchenko, 57, tel.: (0342)59-60-08, e-mail: liubov.pena@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7154-4617>

THE COURSE "THE UKRAINIAN TERMINOLOGY: HISTORY, STATUS, PROSPECTS" IN THE FORMATION OF FUTURE PHILOLOGISTS

Abstract. The educational discipline "The Ukrainian Terminology: History, Status, Prospects" plays an important role in the preparation of a future philologist, because during its study, students deepen the knowledge acquired in the course of the modern Ukrainian literary language, get acquainted with the history of development, the current state, prospects and problems of Ukrainian terminology, improve their skills and abilities to use professional terminology in their professional activities. The proposed article discusses the main aspects of studying the named course. Students of education have the opportunity to trace the development of terminology from its beginnings to the present day, get acquainted with the contribution of many societies and institutions (Shevchenko Scientific Society, Institute of Ukrainian Scientific Language, etc.) and individual personalities to the formation and development of the Ukrainian terminology in general and the linguistic terminology in particular. Studying primary sources is of great importance in mastering the course. Thus, with the aim of identifying and multi-faceted analysis of linguistic terminology, students study grammars and other works, which consider various aspects of the Ukrainian language, by authors of the beginning of the 20th century, such as Stepan Smal-Stotskyi and Teodor Gartner, Vasyl Simovych, Yevhen Tymchenko, Oleksa Synyavskyi, Olena Kurylo, Serhii Smerechynsky and others. When studying a topic related to the problems of modern terminology, we recommend studying modern terminological research, authoritative terminological works from the journals "Linguistics" (O.O. Potebnya Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine) and "Ukrainian Language" (Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine), from bulletins and collections of international scientific conferences "Problems of Ukrainian Terminology", from other scientific publications. We pay attention to the culture of oral and written professional communication: spelling, conjugation, emphasis on linguistic terms, use of Ukrainian and borrowed terminologies, etc. The discipline program also includes familiarization with some

aspects of Ukrainian terminology as a branch of linguistics, in particular with the stages of the development of lexicography, approaches to compiling terminological dictionaries (romantic, European, conservative), the main terminological dictionaries in the field of linguistics, electronic terminological publications. The article provides examples of tasks for successful mastering of the specified educational course.

Keywords: term, nomen, term system, terminology, nomenclature, terminological dictionary, professional training of a philology student.

Постановка проблеми. Навчальна дисципліна «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи» належить до вибіркової і є важливою частиною фахової підготовки студентів української філології та майбутніх висококваліфікованих фахівців. У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника відповідно до освітньої програми 035 «Філологія (Українська мова і література)» її вивчають на четвертому курсі (перший семестр). Під час її опанування четвертокурсники поглиблюють знання, здобуті в курсі сучасної української літературної мови, знайомляться з історією розвитку, сучасним станом, перспективами і проблемами українського термінознавства, удосконалюють свої вміння й навички оперувати фаховою термінологією у професійній діяльності. Відповідно до робочої програми, на основі якої укладений силабус, курс охоплює 12 годин лекцій та 18 годин практичних занять; закінчується заліком.

Мета пропонованої статті – розглянути основні аспекти вивчення названого курсу.

Виклад основного матеріалу. Метою викладання дисципліни «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи», як зазначено в робочій програмі та силабусі, є поглиблення здобутих у курсі сучасної української літературної мови знань студентів у галузі української термінології, ознайомлення з етапами розвитку й сучасним станом термінознавства, основними поняттями й системою термінів лінгвістики. Завдання вказаного курсу полягають у тому, щоб висвітлити питання історії розвитку мовознавчої термінології; з'ясувати основні проблеми сучасного українського термінознавства; ознайомити студентів із основними поняттями й термінологічною системою сучасного мовознавства; формувати навички оперування фаховою термінологією та доречного її використання в наукових текстах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні здобути такі компетентності: знання відомостей про виникнення й розвиток української термінології, зокрема лінгвістичної; знання основних понять і термінів мовознавства; розуміння системних взаємозв'язків між елементами терміносистеми; розуміння основних проблем українського термінознавства, української мовознавчої термінології; розуміння важливості кодифікації й унормування терміносистеми української науки; знання й використання здобутків української термінографії в майбутній професійній діяльності; набуття досвіду правильного використання терміноодиниць у власних наукових текстах різного спрямування.

До результатів навчання належать: добре володіння лінгвістичною термінологією, правильне її використання у власних наукових, науково-

навчальних та науково-популярних текстах; усвідомлення важливості збереження розумного балансу у використанні питомих і запозичених термінів з метою збереження національного обличчя української науки; знання термінографічних праць та використання їх у практичній діяльності; здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями; здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність проведення досліджень на належному рівні; здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів; здатність вільно оперувати лінгвістичною термінологією для розв'язання професійних завдань; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Вивчення пропонованої дисципліни, як і інших предметів мовознавчого спрямування, має на меті сформувати свідому мовну особистість, громадянина-патріота, для якого рідна мова є не просто звичайним засобом спілкування, а маркером національної самосвідомості та самоідентифікації, засобом національного самозбереження.

Студенти, поглиблюючи здобуті знання про термін, його основні ознаки та шляхи виникнення термінів, знайомляться з явищами термінологізації, детермінологізації, ретермінологізації, визначають відмінність між термінами і професіоналізмами, термінологією і номенклатурою, а також з'ясовують особливість лінгвістичної термінології.

Зокрема, даємо четвертокурсникам відомості про те, що в мовознавстві розрізняють поняття термінології та номенклатури: номенклатура (від лат. – перелік, список імен) – це сукупність назв (номенів) конкретних об'єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо (на відміну від термінів, що позначають певні абстраговані поняття галузей науки). Як термін *номенклатура* вживається у французькій мові з 16 ст., в англійській – з 18 ст. і поширився в науці у зв'язку з класифікацією рослин, яку здійснив шведський ботанік Карл Лінней. У деяких мовах (наприклад, італійській) термін *номенклатура* витісняє поняття термінологія. В українській лексикографії ці два поняття стали розрізняти, починаючи із праць І.Верхратського. Наголошуємо на тому, що номени відрізняються від власне термінів високим рівнем ідіоматичності, тому що значення номенклатурних одиниць практично не відображаються у внутрішній формі слова, тобто функції номенів нерідко збігаються з функціями власних імен. Однак межа між номенклатурними одиницями і термінами є не постійною, раз і назавжди усталеною, а змінною, рухомою. Адже будь-який номенклатурний знак, яким би обмеженим він не був у своєму використанні, усе ж може набути більш загального характеру, якщо аналогічні явища будуть виявлені в інших мовах або якщо у спочатку вузьких найменуваннях виявиться більш загальний універсальний зміст, тоді, отже, номенклатурний знак стає терміном, що виражає відповідне наукове поняття.

Формуємо у здобувачів освіти усвідомлення того, що оскільки лінгвістична термінологія є складовою частиною метамови лінгвістики, то вона характеризується особливою складністю для вивчення через консубстанційність мови-об'єкта і метамови, тобто через те, що мова-об'єкт і метамова (мова опису) повністю збігаються у плані вираження, зовнішньо є однією і тією ж мовою. Термінологія лінгвістична, як і термінологія будь-якої наукової галузі, – це не

просто список термінів, а семіологічна система, тобто вираження певної системи понять, яка, своєю чергою, відображає певний науковий світогляд.

Звертаємо увагу на важливість кодифікації термінів (тобто систематизації їх у словниках, довідниках, що орієнтують мовців на правильне їх використання) та стандартизації термінології (вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології в межах однієї країни (якщо це національний стандарт) або в межах групи країн (міжнародний стандарт)). Нині в Україні, як зазначають фахівці, стандартизація термінології стала державною справою. Від успішного розв'язання мовних питань, зокрема й термінологічних, залежать темпи державотворчих процесів у різних сферах суспільної діяльності: в освіті, науці, мистецтві, виробництві, які потребують вироблення єдиної, зручної, логічної української термінології.

Органічною у структурі курсу вважаємо тему «Виникнення й розвиток української мовознавчої термінології». Тут розглядаємо питання зародження паростків термінології («Ізборник Святослава» (1073 р.) із зародками релігійної термінології, «Руська правда» і грамоти з юридичною термінологією, літописи з військовою термінологією, уривок фармакотерапевтичного трактату з відповідними термінами, «Люцідарій» із природничою термінологією). Акцентуємо, що розвиток власне української мовознавчої термінології дослідники пов'язують із появою граматик 16 ст.: граматики «Адельфотес», складена студентами Львівської школи (1591 р.), де систематично подано в тексті грецьку граматичну та літературно-стилістичну термінологію з церковнослов'янськими (в українській редакції) відповідниками-кальками, що згодом стала взірцем для термінології, яку використовували у своїх граматах Лаврентій Зизаній Тустановський (1596 р.) та Мелетій Смотрицький (1619 р.). Важливим етапом у розвитку термінознавства було 19 ст. Звертаємо увагу на особливу роль Наукового товариства імені Шевченка в розвої термінознавства, аналізуємо мовознавчу термінологію граматик української мови 19 – початку 20 ст.

Необхідно дати студентам розуміння того, що розбудова термінологічних систем – це складна й важлива справа. Адже термінологія не постає відразу, а витворюється самим життям упродовж віків. Водночас творення національної термінології відбувається в одному руслі з розвитком народної освіти, враховуючи при цьому як скарби національної традиції, так і контакти з близькоспорідненими й неспорідненими народами і їхніми мовами. Історія формування української наукової мови, як зазначають автори першого в українському термінознавстві підручника, – це постійне переборення різних політичних перешкод і заборон. Фактично за всю свою історію українська мова не мала сприятливих умов для свого розвитку. У період життя українського народу в самостійній державі, засвідченого пам'ятками 9-14 ст., його літературною мовою була нерідна староболгарська (церковнослов'янська). Коли ж її витіснила мова, що витворилася на живій народній основі, то український народ став бездержавним (17 ст.) [3, с. 21-22].

Під час вивчення цієї теми акцентуємо на значенні Інституту української наукової мови в розвитку української термінології, який дотримувався принципу побудови терміносистем на національному ґрунті з урахуванням тих досягнень, які виробила європейська термінологічна наука. Ця установа продовжувала ту ж

саму політику ненав'язування під час вироблення термінологічних стандартів, яка панувала серед учених НТШ.

Велике значення в опануванні курсу має, на наше переконання, опрацювання першоджерел. Так, з метою виявлення й різногранного аналізу мовознавчої термінології студенти студіюють граматики та інші праці, у яких розглянуто різні аспекти української мови, таких авторів початку ХХ століття, як Степан Смаль-Стоцький і Теодор Гартнер («ГраMATика української (руської) мови»), Василь Сімович («Практична граMATика української мови» та численні статті), Євген Тимченко («Українська граMATика» та статті), Олекса Синявський («Норми української літературної мови»), Олена Курило («Уваги до сучасної української літературної мови»), Сергій Смеречинський («Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)») та ін. Четвертокурсники мають завдання виписати з них мовознавчі терміни, проаналізувати їх за походженням (запозичені/питомі), порівняти їх зі сучасною терміносистемою (які усталилися й використовуються зараз; які не перейшли до сучасної терміносистеми; які варто було б, на їхню думку, повернути тощо), звернути увагу на синонімію, багатозначність термінів. Свої твердження вони ілюструють реченнями-прикладми з аналізованих праць. Така робота, вважаємо, сприяє вмінню самостійно доходити відповідних висновків, спонукає студентів до аналізування, а не простого поглинання готової інформації, формує свідому мовну особистість.

Розглядаючи питання розвитку термінології у 20-30-ті роки 20 ст., опрацьовуємо матеріали, зібрані у книзі «Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду» за редакцією Лариси Масенко. Насамперед звертаємо увагу на документи, які безпосередньо стосуються проблем різногалузевої термінології, і відображають той несприятливий стан після згорання українізації, у якому перебувала і українська термінологія, і загалом мова, зокрема: «Резолюція НКО для перевірки роботи на мовному фронті в питаннях термінології» [7, с. 143-148]; «Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граMATичній» [7, с. 148-152]; «Проти націоналізму в граMATичній термінології» [7, с. 219-234]; «Ліквідувати націоналістичне шкідництво в радянській фізичній термінології» [7, с. 234-249]; «Викорінити націоналізм у виробничій термінології» [7, с. 249-254] та ін.

Під час вивчення теми «Проблеми й перспективи розвитку сучасної термінології» рекомендуємо студентам на основі самостійно дібраних паперових чи електронних джерел опрацювати по 2-3 статті (на їхній вибір), що стосуються проблем термінології, із журналів «Мовознавство» (Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАН України) та «Українська мова» (Інститут української мови НАН України), із вісників та збірників міжнародних наукових конференцій «Проблеми української термінології», що періодично проводяться в Національному університеті «Львівська політехніка», з інших доступних наукових видань.

Програма дисципліни передбачає також ознайомлення з деякими аспектами української термінографії як розділу мовознавства. Тут, зокрема, наголошуємо на тому, що оскільки термінографія має тісні зв'язки з термінологією (термінознавством), з одного боку, та лексикографією (наукою про словники), – з іншого, то її розвиток тісно пов'язаний із розвитком

лексикографії, тобто термінографія вийшла з лона лексикографії, тому перші етапи розвитку термінографії збігаються з етапами розвитку лексикографії. Словникарство в Україні виникло з практичних потреб – для тлумачення незрозумілих слів у релігійних текстах. Ще за часів Київської Русі уклали рукописні списки слів, так звані азбуковники, у яких пояснювали біблійні власні назви та деякі старослов'янські слова. Отож, у межах цієї теми знайомимо студентів з етапами розвитку українського словникарства, запропонованими різними дослідниками.

На відповідних заняттях розглядаємо також різні підходи до укладання термінологічних словників: 1) романтичний, що полягає в намаганні повернути оригінальну термінологію, розроблену українськими лексикографами у 20-і роки 20 ст. і згодом заборонену радянською владою (напр., *приросток* замість *префікс*, *наросток* замість *суфікс* тощо); 2) європейський, що орієнтується на загальноєвропейську інтернаціональну термінологічну лексику; 3) консервативний, що заперечує необхідність будь-яких змін у термінології, якою українці користуються тривалий час і звикли до неї.

Важливим є ознайомлення з основними термінологічними словниками в галузі мовознавства, електронними термінологічними виданнями. Серед термінологічних словників у ділянці лінгвістики привертаємо увагу студентів до лексикографічних праць колективу викладачів кафедри української мови (кандидати філологічних наук, доценти Роксолана Іванівна Стефурак, Наталя Ярославівна Іванишин, Ірина Орестівна Бабій, Руслана Любомирівна Ріжко) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, зокрема: 1) Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія [1]; 2) Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів [2]. Обидва укладені за редакцією доктора філологічних наук, професора Марії Іванівни Голянич і належать до словників цитатного типу.

Щоби практично осмислити набуті теоретичні відомості, свідомо аналізувати мовні явища у сфері термінології, рекомендуємо виконати різноманітні вправи і завдання, які дібрано й систематизовано відповідно до вимог чинної програми. Їх можна використовувати як під час проведення занять, так і під час самостійного опрацювання певної теми чи розділу. Наведемо деякі з них.

Завдання 1. Дібрати власне українські відповідники до іншомовних мовознавчих та літературознавчих термінів:

Екскурсія, рекурсія, кульмінація, синсемантичний, автосемантичний, білінгвізм, асиндетон, полісиндетон, ад'єктив, субстантив, плюсквамперфект, суперлатив, імператив, кон'юнктив, транзитивність, наратор, мемуари, моносемія, полісемія, лабіалізація, лабіальний, лабіалізований, білабіальний, лабіо-дентальний, назальний, дескриптивний, вібрант, флексія, орфографія, алфавіт, евфонія, семантика, номінація, вербальний, невербальний, силабема, дериватологія.

Завдання 2. З'ясувати значення мовознавчих термінів:

Абревіація, абрєвіатура, сема, семема, проклітик, енклітик, такт, композит, юкстапозит, деривація, дериват, антропонім, гідронім, зоонім, топонім, теонім, універбація, ампліфікація, окаяналізм, енантіосемія, евфемізм, гіпонім, гіперонім, артикуляція, суплетивізм, етимологія, екзотизм, субстантивація,

ад'єктивація, адвербіалізація, прономіналізація, партикуляція, нумералізація, інтер'єктивація, препозиціоналізація, вербалізація, кон'юнкціоналізація.

Завдання 3. Записати мовознавчі й літературознавчі терміни в родовому відмінку однини, за потреби перевірити за словником:

Білінгвізм, білінгв, стиль, звук, рід, вид, підмет, присудок, додаток, синтаксис, термін, іменник, вигук, евфемізм, жаргонізм, склад, відмінок, жанр, діалектизм, діалектолог, діаріуш, вірш, нарис, дискурс, абзац, сюжет, верлібр, класик, зачин, футуризм, романтизм, постмодернізм.

Завдання 4. Наголосити правильно наведені терміни:

Апостроф, евфонія, графіті, дискурс, синхронія, діахронія, дужки, збірні числівники, порядкові числівники, зіставний (метод), зв'язне мовлення, читання, какофонія, композит, метонімія, діалог, монолог, полілог, омограф, полісемія.

Завдання 5. Навести приклади термінологізації, детермінологізації та ретермінологізації з різних галузей.

Завдання 6. Укласти список джерел, що стосуються української термінографії (у т.ч. словники, зокрема й електронні), крім тих, які є в літературі до відповідних тем лекційних і практичних занять).

Наведемо також зразки тестів, які використовуємо під час перевірки здобутих знань.

1. Виділені слова у терміносполуках «словотвірний ланцюжок», «словотвірне гніздо» свідчать про явище: а) термінологізації; б) детермінологізації; в) ретермінологізації; г) полісемії.

2. Слово час (теперішній, минулий, майбутній) у мовознавчій термінології є прикладом: а) ретермінологізації; б) деремінологізації; в) термінологізації; г) адвербіалізації.

3. Слово закінчення в мовознавчій термінології є прикладом: а) термінологізації; б) детермінологізації; в) ретермінологізації; г) субстантивзації.

4. Слово корінь у мовознавчій термінології є прикладом: а) термінологізації; б) детермінологізації; в) ретермінологізації; г) синонімії.

5. Неправильно встановлено відповідність між власне українськими мовознавчими термінами та їхніми іншомовними відповідниками в рядку: а) вокатив – знахідний відмінок, дескриптивний – називний; б) пауза – зупинка, акомодация – пристосування; в) нумератив – числівник, евфонія – милозвучність; г) датив – давальний відмінок, алфавіт – абетка.

6. Неправильно наведено іншомовний відповідник до українського терміна в рядку: а) плюсквамперфект – давноминулий час; б) екскурсія – приступ; в) каліграфія – чистописання; г) наратор – читач.

7. Назвати варіант, у якому допущено помилки у виборі закінчення Р.в. однини: а) персонажу, діалектизма, субстантиву; б) каламбуру, білінгвізму, абзацу; в) вірша, додатка, роду; г) складу, діалогу, синтаксису.

8. Визначити варіант, у якому допущено помилки у правописі термінів: а) аббревіатура, зворотний займенник, дериват; б) симантика, сюрреалізм, шісдесятники, статей; в) дериватологія, тирада, сентименталізм, ремінісценція; г) серенада, етимологія, перипетія, речитатив.

9. Визначити варіант, у якому допущено помилку у виборі закінчення О.в. однини: а) образом, каламбуром, дифтонгом; б) персонажем, памфлетом, пасквілем; в) віршем, стилем, читачем; г) жанром, нарисом, репортажем.

10. Визначити варіант, у якому неправильно подана відповідність між власне українським терміном та його іншомовним відповідником: а) милозвучність – евфонія; б) протиставлення – антитеза; в) багатозначність – моносемія; г) єдинопочаток – асиндетон.

11. У якому варіанті до іншомовних термінів неправильно наведено їхні українські відповідники: а) імператив – умовний спосіб, рекурсія – відступ; б) транзитивність – перехідність, лабіалізація – огублення; в) флексія – закінчення, етимологія – походження; г) дискурс – мовлення, суперлатив – найвищий ступінь порівняння.

12. Назвати варіант, у якому неправильно наведено українські відповідники до іншомовних термінів: а) лінгвальний – мовний, лінгвістичний – мовознавчий; б) антропонім – власна назва людини, афоризм – крилатий вислів; в) ойконім – власна назва водного об'єкта, орфографія – правопис; г) семантика – значення, номінація – найменування.

13. Назвати варіант, у якому неправильно наведено українські відповідники до іншомовних термінів: а) білінгвізм – двомовність, вербальний – мовний, словесний; б) екскурсія – відступ, рекурсія – приступ; в) кульмінація – витримка, синсемантичний – службовий; г) пролог – вступ, епілог – закінчення, післямова.

14. Назвати варіант, у якому неправильно наведено визначення термінів: а) гіперонім – родова назва, гіпонім – видова назва; б) okazionalizm – індивідуально-авторський неологізм, септима – семивірш; в) субстантивація – перехід у прикметники, партикуляція – перехід в іменники; г) нумералізація – перехід у числівники, адвербіалізація – перехід у прислівники.

15. Назвати варіант, у якому неправильно наведено українські відповідники до іншомовних термінів: а) назальний – носовий, флексія – закінчення; б) мемуари – спогади, діаріуш – щоденник; в) білабіальний – губно-губний, моносемія – однозначність; г) автосемантичний – службовий, евфонія – милозвучність.

16. Назвати варіант, у якому неправильно наведено визначення терміна: а) енантісемія – внутрішньослівна антонімія, розвиток у слові протилежних значень; б) композит – складне слово, утворене основоскладанням; в) проклітик – ненаголошене слово, що стоїть після наголошеного й утворює з ним один такт; г) юкстапозит – складне слово, утворене словоскладанням.

17. Систематизація термінів у словниках, довідниках, що орієнтують мовців на правильне їх використання, – це: а) стандартизація; б) кодифікація; в) термінологізація; г) детермінологізація.

18. Вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології в межах однієї країни або в межах групи країн – це: а) термінологізація; б) ретермінологізація; в) стандартизація; г) кодифікація.

19. Визначити помилкове твердження: а) творення національної термінології відбувається в одному руслі з розвитком народної освіти; б) однією з ознак терміна є його емоційна забарвленість; в) Іван Величковський у збірці «Млеко» дав пояснення термінів віршування; г) велику роль у становленні й розвитку українського термінознавства відіграло НТШ.

20. Визначити помилкове твердження: а) термінографія – розділ мовознавства, що вивчає теоретичні і практичні засади вивчення

термінологічних словників; б) за галуззю або галузями знань термінологічні словники поділяються на галузеві, вузькогалузеві, полігалузеві, загальнонаукові; в) термінографія в Україні бере свій початок із середини 20 ст.; г) великий внесок у розвиток української термінології зробив Інститут української наукової мови.

У рамках вивчення дисципліни пропонуємо студентам самостійно опрацювати статті Пилипа Селігея «Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми» [4] та «Що нам робити із запозиченнями?» [5; 6]. У першій автор спиняється «на тих «хворобах» термінотворення, які спричинені не так іншомовним впливом, як невисокою мовною і термінологічною культурою деяких авторів. Ця невисока культура, точніше – безкультур'я, виявляється: 1) у перенасиченні тексту малозрозумілими й зайвими термінами; 2) у не виправданому залученні термінів з інших, навіть не суміжних наук; 3) у вигадуванні нових назв для явищ і понять, що вже мають узвичаєні терміни. Ці три тенденції серйозно перешкоджають науковій комунікації й викликають тривогу за сьогоденній і завтрашній стан української термінології. В основі статті – ...спостереження за вживанням термінів у гуманітарних (насамперед у мовознавчих) текстах» [4, с. 48].

П.Селігей зазначає, що «в науковій лексиці співіснують чуже й питоме, інтернаціональне й національне. Перший складник єднає її з міжнародними стандартами, другий виявляє її самобутність, зберігає народний характер. Доведено, що для повноцінного розвитку термінології важливо дотримуватися рівноваги, оптимального співвідношення цих двох складових, тобто враховувати однаковою мірою як зарубіжні здобутки, так і національні традиції» [5, с. 3]. На думку дослідника, «загрозливі зміни в українській термінології поки що відчують не всі, а тому пуристичні заклики комусь можуть видатися недоречними, комусь – ідеалістичними, ще комусь – утопічними. Утім, чи варто чекати, доки непрохані гості зачеплять осердя української лексики? Адже тоді зміни набудуть якісного, невідворотного характеру. Тож не уподібнюймося до героя відомої приказки «грим не гряне – лежачий не встане»! Охорона й оздоровлення мови вже сьогодні мають стати щоденним обов'язком і лінгвістичної спільноти, і державної влади» [6, с. 31]. Невід'ємною частиною лінгвістичної спільноти є і ті, хто нині у свої студентські роки осягає премудрості лінгвістики, тому мають дбати про збереження національного обличчя української науки й мови загалом.

Мовознавці зазначають, що практично вся історія українського термінотворення пов'язана з розв'язанням проблеми відбору національної чи чужомовної назви для того, щоб позначити конкретне наукове поняття. Тому вдумливе читання цих розвідок повинно підштовхнути студентів до власних роздумів про чуже й питоме в національній термінології, про важливість віддавання переваги власне українському відповіднику перед запозиченим, про те, що майбутнє мови (не тільки у сфері термінології) починається сьогодні. Надзвичайно важливо прищепити здобувачам освіти непохитне переконання в тому, що оскільки система лінгвістичної термінології є системою відкритою, такою, що через необхідність відображення нових помічених властивостей і сторін наукового об'єкта постійно поповнюється новими монолексемними і полілексемними термінами, то під час моделювання цієї системи бажано віддавати перевагу мотивованим термінам, які мають прозору смислову

структуру. Бо, як свого часу цілком справедливо стверджував І.Огієнко, «наука чужою мовою не пускає в людині глибокого коріння».

Висновки. Навчальний курс «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи» є важливою складовою підготовки висококваліфікованих філологів. Крім навчальної та пізнавальної мети, він виконує ще важливу функцію формування і становлення свідомої мовної особистості, обізнаної з особливостями й закономірностями розвитку української наукової термінології й національної мови загалом.

Література:

1. Голянич М.І., Іванишин Н.Я., Ріжко Р.Л., Стефурак Р.І. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів. Івано-Франківськ : Сімик, 2012. 392 с.
2. Голянич М., Стефурак Р., Бабій І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. Івано-Франківськ, 2011. 272 с.
3. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. Львів : Світ, 1994. 216 с.
4. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. Мовознавство. 2007. № 3. С. 48-61.
5. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? Українська мова. 2007. № 3. С. 3-16.
6. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? (продовження). Українська мова. 2007. № 4. С. 16-32.
7. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Документи і матеріали / Упоряд.: Л.Масенко та ін. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.

References:

1. Holianych M.I., Ivanyshyn N.Ya., Rizhko R.L., Stefurak R.I. Lihvistychnyi analiz tekstu: slovnyk terminiv [Linguistic text analysis: glossary of terms]. Ivano-Frankivsk : Simyk, 2012. 392 p.
2. Holianych M.I., Stefurak R.I., Babiy I.O. Slovnyk lihvistychnyh terminiv: leksykolojiya, frazeolojiya, leksykohrafiya [Dictionary of linguistic terms: lexicology, phraseology, lexicography]. Ivano-Frankivsk : Simyk, 2011. 272 p.
3. Panko T.I., Kochan I.M., Matsiuk H.P. Ukrayinske terminoznavstvo [Ukrainian terminology]. Lviv : Svit, 1994. 216 p.
4. Selihey P. Suchasne terminotvorennia: symptomu i syndromy [Modern terminology: symptoms and syndromes]. Movoznavstvo. 2007. 3. P. 48-61.
5. Selihey P. Shcho nam robyty iz zapozychenniamy? [What should we do with borrowings]. Ukrayinska mova. 2007. 3. P. 3-16.
6. Selihey P. Shcho nam robyty iz zapozychenniamy? [What should we do with borrowings (continuation)]. Ukrayinska mova. 2007. 3. P. 16-32.
7. Ukrayinska mova u XX storichchi istoriya lihvotsydu Dokumenty i materialy [The Ukrainian language in the 20th century: the history of linguicide: Documents and materials]. Uklad. L.Masenko ta in. Kyiv : Vydavnychy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2005. 399 p.

Пена Л.І. Курс «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи» у формуванні майбутніх філологів. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. № 11 (17). С. 323-336.